

Historia

Początki bytowskiego grodu sięgają wczesnego średniowiecza. Wiadomo, że znajdował się on około 500 metrów na zachód od dzisiejszego zamku, w miejscu zwanym przez współczesnych mieszkańców "Smolarnią". Jego założycielem był najprawdopodobniej człowiek o imieniu Byt, od którego miasto wzięło swoją nazwę.

Najstarszy zapis nazwy miasta w formie "Butow" pochodzi z 1321 r. W tymże roku Bytów stał się prywatną własnością zachodniopomorskiego rodu von Behr. W jego rękach zamek, miasto i okoliczna ziemia pozostawały do 1329 r., kiedy odkupił je Zakon Krzyżacki.

Z 1335 r. pochodzi pierwsza informacja o parafii w Bytowie, choć jej powstanie niektórzy historycy przesuwają na XII-XIII wiek. Tym samym można ją uważać za jedną z najstarszych na Pomorzu.

Najważniejszym wydarzeniem w dziejach Bytowa była jego lokacja na tzw. prawie chełmińskim 12 lipca 1346 r. Wówczas to, miasto otrzymało samorząd z burmistrzem na czele własne sądownictwo oraz herb. Przyjmuje się, że Bytów został lokowany na tzw. "surowym korzeniu", tzn. w pewnym oddaleniu od dotychczasowego miejsca zabudowy. Prawdopodobnie też wtedy miejscowa parafia zmieniła patronkę ze św. Małgorzaty na św. Katarzynę.

Kolejną, znaczącą dla historii miasta, inwestycją była budowa nowoczesnego, jak na ówczesne warunki, zamku obronnego, który stanął w miejscu wcześniejszej i prymitywniejszej warowni panów von Behr. Najważniejsze prace budowlane trwały w latach 1398-1405. Bytowski zamek był zachodnią strażnicą Zakonu oraz siedzibą krzyżackich urzędników zwanych prokuratorami.

W czasie wojny trzynastoletniej (1454-1466) Polski z Zakonem Krzyżackim ziemia bytowska przechodziła z rąk do rąk. Ostatecznie Bytów i sąsiedni Lębork otrzymał na zasadzie dożywotniego lenna, z rąk króla polskiego Kazimierza Jagiellończyka, książę pomorski Eryk II. Jednak po śmierci księcia Bytów nie wrócił do Polski, co spotkało się z wielkim niezadowoleniem mieszkańców Prus Królewskich i Gdańska. W następnych latach kolejni polscy władcy czynili bezskuteczne starania w celu odzyskania lenna lęborsko - bytowskiego. Ostatecznie sprawę tę uregulowano w 1526 r. Odtąd Bytów stał się lennem Polski, zarządzanym przez książąt pomorskich z dynastii Gryfitów.

W czasie panowania książąt pomorskich, w drugiej połowie XVI w., do Bytowa trafiły nauki religijne Marcina Lutra. Zaprzestano płacić dziesięciny biskupiej, wyparto księży katolickich i zastąpiono ich pastorami protestanckimi.

Po śmierci ostatniego męskiego przedstawiciela Gryfitów, Bogusława XIV, w 1637 r. Bytów na dwadzieścia lat powrócił pod bezpośredni zarząd Polski. Okres rządów polskich miał doniosłe znaczenie dla miejscowego Kościoła katolickiego i szlachty kaszubskiej, mniejsze natomiast dla miasta i okolicznego chłopstwa. Katolicy odzyskali kościoły zajmowane dotąd przez protestantów, natomiast spychana na margines miejscowa szlachta została zrównana w prawach ze szlachtą polską.

W wyniku osłabienia Rzeczypospolitej, podczas wojen szwedzkich, w 1657 r. doszło do kolejnego nadania ziemi lęborsko - bytowskiej jako lenna polskiego elektorowi brandenburskiemu z dynastii Hohenzollernów. Taki stan prawny trwał formalnie do 1773 r., w praktyce jednak stosunek lenny już od końca XVII w. nie był odnawiany. Pod panowaniem niemieckim (ściślej brandenburskim, a od 1701 r. pruskim) Bytów znajdował się do 1945 r., kiedy po 288 latach miasto powróciło do

Polski.

Zajęcie miasta przez Armię Czerwoną nastąpiło 8 marca 1945 r. Bytów bardzo ucierpiał w wyniku walk frontowych. Większość ulic miejskich była zatarasowana gruzami, zniszczonym sprzętem transportowym i wojskowym. Opanowanie miasta przez czerwonoarmistów nie oznaczało jednak końca zniszczeń i dewastacji. Przez kilka kolejnych dni wzniecano nowe pożary, w wyniku których spłonęło centrum miasta. Dnia 9 marca zniszczeniu uległ zabytkowy kościół katolicki. Zrujnowaniu uległo około 55-65 % zabudowy miejskiej.

Pierwsze polskie władze zostały powołane w Bytowie dopiero w kwietniu 1945 r. Pierwszym burmistrzem na krótko został Piotr Kubiak, a po nim Adam Kazimierczak. Bardzo szybko przystąpiono do uprzątnięcia i remontów uszkodzonych budynków. Już 15 maja 1945 r., przybyły z Czapiewic, Wacław Bruski założył pierwszą firmę budowlaną. Wiele lat po wojnie Bytów borykał się z problemami mieszkaniowymi. Pierwszy nowy budynek mieszkalny powstał dopiero w 1959 r. Powoli też odbudowywano infrastrukturę komunalną.

Przez wieki swego istnienia Bytów był miastem pogranicza, zarówno w znaczeniu geopolitycznym, jak i narodowościowym. Do 1945 r. współżyli w nim obok siebie Kaszubi, Polacy i Niemcy, a także do lat trzydziestych XX wieku, Żydzi. Niemcy niewątpliwie stanowili największy odsetek ludności, oni też nadawali główny ton życiu miasta. W myśl traktatów, kończących II wojnę światową, Bytów został przyznany Polsce. Ludność niemiecka zmuszona była opuścić zamieszkiwaną przez siebie od pokoleń małą ojczyznę. Na ich miejsce przybyli tu Polacy ze wszystkich zakątków kraju, w tym z utraconych Kresów, Ukraińcy z akcji "Wisła" oraz spora grupa Kaszubów z sąsiednich powiatów, która wzmocniła liczebnie najstarszą ludność Bytowa i okolic.

Odzyskanie pełnej niepodległości przez Polskę po 1989 r., pozwoliło na pełny i nieskrępowany powrót do dawnych tradycji różnych grup narodowościowych i etnicznych zamieszkujących Bytów. Renesans przeżywa miejscowa Kaszubszczyzna. Do swych dawnych korzeni powracają mniejszości narodowe Ukraińców i Niemców. Tę specyficzną wielokulturową społeczność bytowską cechuje harmonijne współistnienie, przejawiające się choćby w organizowaniu wspólnych masowych imprez kulturalnych.

*Opracował:
Tomasz Rembalski*

- ◉ [Postaci historyczne](#)
- ◉ [Galeria](#)